

laa suussa mukavasti, mutta mieltäni kaihertaa kysymys, tarttuvatko kirjaan vain asialle jo valmiiksi myötämieliset, joille teos ei ehkä tarjoa järjestyttäviä uutuuksia. Vai lukevatko sitä myös sellaiset opettajat, tutkijat, opiskelijat ja päätöksentekijät, jotka ovat asian suhteen tietämättömiä ja epäluuloisia ja joille teos juuri voisi tarjota eniten uutta ajateltavaa? Aika näyttää.

Jan Löfström on historiallisen antropologian dosentti Jyväskylän yliopistossa ja toimii historian didaktiikan yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa

Ovatko suomalaiset jo siirtyneet monokulttuurista monikulttuuriin?

Maaria Seppänen

Lähteenmäki, Maria ja Aalto, Minna (toim.) 2007: Identiteetit liikkeessä: Suomalaisen kokemuksia Belgiasta. Turku, Siirtolaisuusinstituutti. 157 s.

Kerrotaan ensin hyvät uutiset: Turun Siirtolaisuusinstituutin melkein uunituore julkaisu on hyödyllistä, miltei välttämätöntä luettavaa Brysseliin (tai Belgiaan) asumaan aikovalle tai siellä jo olevalle. Lyhyempääkin oleskelua suunnitteleva saa siitä sellaista osviittaa, joka voi auttaa suunnistamaan Brysselin kaupunkiviidakossa.

Artikkelikokoelman avaa Riitta Oittinen mainiolla katsauksella Brysselin tunnuspatsaan *Manneken Pisin* vaatekokoelmaan, jonka olemassaolosta ei moni patsaan nähnytkään ole tietoinen. Maria Lähteenmäki tarkastelee Brysselin suomalaisten sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä, ja kirjan toinen toimittaja Minna Aalto analysoi suomalaislasten kielellistä kehitystä Belgian monikielisessä ympäristössä. Kirjassa on lisäksi useita Brysselissä olemisesta omakohtaisia kokemuksia avaavia kirjoituksia, joiden tekijöinä ovat muun muassa europarlamentaarikko ja koti-isä. Teoksen päättää kolme kuvailevaa artikkelia, joiden aiheena ovat Brysselin, Belgian ja muiden ulkosuomalaisten instituutiot, Belgian merimieskirkko ja Suomi-Klubi sekä Suomi-seuran ulkosuomalaisparlamentti.

Ainoa artikkeli joka aiheensa puolesta ei joukkoon sovi on Jarmo Lähteenmäen sinänsä asiallinen ja vankasti argumentoitu analyysi Euroopan unionin vajavaisesta ”sosiaalisuudesta”, mikä ei aiheena määritelmällisesti liity mitenkään Brysseliin, Belgiaan tai suomalaiseen identiteettiin. Tämän kirjan yhteydessä artikkeli toimii ainoastaan sen kautta, mistä se vaikenee; kertoohan se siitä, miten ”kansainvälisiin kysymyksiin keskittynyt lakimies” opiskeltuaan ja työskenneltään useita vuosia Brysselissä löytää ainoiksi kommentieikseen kaupungista, että ruoka, viini ja olut Belgiassa – ”ja Moselin laaksossa” (!?) – olivat ”järjestään hyviä, suorastaan erinomaisia” ja että ”puistossa oli hyvät juoksumaastot”.

Sitten ne huonot uutiset: Siirtolaisuusinstituutin julkaisu ei täsmällisesti ottaen vastaa otsikkoaan. Kirjan alaotsikossa olisi voinut puhua pikemminkin Brysselin suomalaisista kuin Belgian suomalaisista. Myös identiteetin mainitseminen otsikossa herättää liikaa odotuksia, sillä vain yksi kirjan artikkeleista käsittelee (suomalaista) identiteettiä ja sekin päälleliimatun oloisesti.

Identiteetti ymmärrettynä samuutena ja samaistumisena eli käsityksenä itsestä samaistu-

missuhteessa johonkin tai joihinkin, on silti läsnä miltei läpi koko kirjan. Käsitellessään *Manneken Pis* -patsasta Riitta Oittinen viittaa silkkihansikkain kahteen identiteettiin, Brysselin käsitykseen itsestään maailmoja syliinsä sulkevana kaupunkina ja toisaalta Suomen rajoittuneeseen viralliseen julkisuuskuvaan. Belgiallahan on globaalit vuorovaikutussuhteet jo ainakin 500 vuoden ajalta, kun se Habsburgien kuningashuoneen kautta pääsi osalliseksi Espanjan Amerikkojen kauppavaihdosta, sekä Espanjasta karkotettujen juutalaisten (marraanien) pakopaikkana mistä Antwerpenin meriherruus on pitkälti peräisin.[1] Oittinen myös selostaa varsin neutraalisti sitä, kuinka ahnaasti suomalainen julkisuus haluaa identifoida Suomen joulupukkiin, turistimaiseen kiiltokuvaan saamelaisista tai kansallisiin instituutioihinsa eikä siihen tosiasiaan, että Suomi on kansainvälisten ihmisoikeusjärjestöjen mukaan joissakin asioissa samassa veneessä Armenian, Eritrean ja Turkin kanssa.

Tavallaan parhaiten ”identiteetti-ongelmasta” selviää Minna Aallon suomalaislasten kielitilannetta analysoiva artikkeli. Se välttää kokonaan puhumasta identiteetistä tukeutuen sen sijaan kaksikielisydestä ja siirtolaisten kielitilanteesta käytyyn pohjoismaiseen keskusteluun. Brysselin suomalaislapset ovat muista ulkosuomalaisista poiketen [2] siinä etuoikeutetussa asemassa, että he opiskelevat ykköskielenään äidinkielellä suomeksi tai ruotsiksi eli paikallisesti ottaen vähemmistökielellä. Aallon mukaan parhaat oppimistulokset saavutetaan, kun kognitiivinen kehitys tukeutuu yhteen vankkaan kieleen. Kielisosiologisesti on kyse elitistisestä (urbaanista, hyvin koulutetusta) siirtolaisuudesta, joka poikkeaa kaikissa suhteissa 1960–70-lukujen Suomen syrjäseutujen siirtolaisuudesta Ruotsiin.

Monessa suhteessa ongelmallisin kirjan artikkeleista on Maria Lähteenmäen kuvaus Brysselin suomalaisesta yhteisöstä. Lähteenmäki nostaa esiin suuria teorioita identiteetistä, muttei sovelle niitä johdonmukaisesti oman aineistonsa analyysissä. Turvallisinta olisikin ollut tyytyä (vain) suomalaisten kokemuksen kuvaamiseen. Lisäksi kirjoituksessa on epätarkkuuksia tai jopa suoranaisia virheitä. Mielestäni on esimerkiksi hieman erikoista verrata Brysselin suomalaisyhteisöä (onko edes kyse yhteisöstä?) kielellisesti Länsipohjan meänkielisiin tai Ruijan kveeneihin kun juuri on päästy sanomasta, että suurin osa suomalaisista on Brysselissä vain määräajan ja palaa jonkun vuoden kuluttua takaisin Suomeen. Omassa artikkelissaan Minna Aalto juuri tällä perusteella kieltää brysselinsuomen vertailun meänkieleen. Ristiriitaa argumentoinnissa on myös siinä, että yhtäältä todetaan suomalaisten määrän olevan niin suuri, ettei Brysselissä ranskan tai flaamin taitoa välttämättä tarvita ollenkaan, ja toisaalla valitetaan, etteivät ”ranskalaiset” (sic) suostu puhumaan englantia. Mielestäni ongelmallista artikkelissa on myös se, että suomalainen identiteetti samaistetaan suomenkielisyyteen. Yksilöhän voi tuntea itsensä vahvasti suomenkieliseksi, mutta suomalaisuus on kuitenkin tosiasiallisesti monikielistä, virallisestikin kaksikielistä. Useilla Euroopan kielillä tämä ero on myös selkeästi näkyvissä (finsk-finländare, finnois-finlandais jne) mutta ei englanniksi. Maassamme on autoktoonisesti puhuttu jo sata vuotta sitten viittä kieltä (ruotsi, suomi, saame, roma ja tataari), vaikka luvuista jätettäisiin pois Viipurin ranska ja saksa ja venäläisten upseerien kieli.

Myös Maria Lähteenmäen ja Minna Aallon johdantoluvussa on vastaavia puutteellisuksia tai virheellisyyksiä. Varmaan pitää paikkansa, että Flanderin television uutistenlukkija on joulukuussa 2006 lukenut muka-uutisen Belgian hajoamisesta kahtia, mutta tosiasiassa tämä varsinainen belgialaisen mustan huumorin osoitus, mihin flaamilaisen tv:n uutinen perustui, oli Belgian ranskankielisen tv-toimituksen kokoillan lavastettu ajankohtaisraportti siitä, että Flanderi julistautui itsenäiseksi. Brysselin raitiovaunut eivät muka enää päässeet Flanderin puolelle kaupunkia, lentokoneet eivät viisumiongelmien takia laskeutu- neet Zaventemin kentälle, kuningas oli paennut ja hakenut poliittista turvapaikkaa Kinshasasta jne.

Henkilökohtaisesti minua arvelutti myös johdannon väite suomalaisten uskonnollisesta ja muustakin sielunveljeydestä flaamien kanssa. Belgian kahtiajakautumisen yksi ilmaus on nimittäin sekin, että Flanderi on konservatiivinen ja kiihkokatolinen siinä missä Vallonia on maallistunut ja sosialistinen. Ehkä kirjoittajat ovat sekoittaneet flaamit alankomaalaisiin. Jos samankaltaisuuksia hakee, totta tietysti on, että sekä Flanderi että Suomi tukeutuivat toisen maailmansodan aikana natsi-Saksaan. Erona kuitenkin on, että Flanderissa vieläkin yli 30 % väestöstä uskoo enemmän tai vähemmän rotuerottelun oppeihin ainakin vaalitulosten perusteella.

Maria Lähteenmäki mainitsee artikkelissaan useisiin tutkijoihin viitaten, että identiteetti on yhtäältä tullut kasvavan kiinnostuksen kohteeksi siksi, että länsimainen yhteiskuntamme on kriisissä (Stuart Hall) ja toisaalta silloin kun joku aiemmin pysyväksi, yhtenäiseksi ja kiinteäksi koettu muuttuu epäilyn ja epävarmuuden kokemukseksi (Kobena Mercer). Onko tällaiselle suomalaisuuden kriisille tai epävarmuuden ja epäilyn kokemukselle löydettävissä tukea tämän julkaisun artikkeleista – tai edes koti-Suomesta? Täytyy sanoa, että ei ole. Voi-kin kysyä, miksi tällaiset teoriat on otettu lähtökohdaksi. Vaikka Brysselissä asuvasta noin neljästä tuhannesta suomalaisesta jokunen yksilö voi mieltää itsensä nomadiksi, Suomi ja suomalaisuus eivät (vielä?) ole astuneet postmoderniin aikaan, päinvastoin: *Tuntematon so-tilas* myy kansallisteatterissa näytöksiä täysille katsomoille, vaikkakin epäsovinnaisena näyttämösovituksena.

Kirjan jotkut artikkelit näyttävät todistavan, että on kuin onkin olemassa ”monokulttuurisia” suomalaisia, joille ihmiskunta ja ihmisyyden ovat yhtä kuin Suomi ja (suomenkielinen) suomalaisuus – kaikki muu on jotakin kummallista joka vain häiritsee keskeistä mittapuuta, suomalaisuutta. Toisaalta suuri enemmistö bryselinsuomalaisista sopeutuu ja nauttii Brysselissä olostaan ilman sen kummempia eksistentiaalisia ongelmia opetellen jopa rohkeasti ranskan kieltä! Kumpikaan ryhmä ei kuitenkaan ole liikkeellä ensisijaisesti ”turistina” tai ”nomadina”.

1990-luvun alun laman jälkeen Suomi on kokenut hurjan muutoksen. Tämän kirjan henki vahvistaa saamaani vaikutelmaa vallitsevasta suomalaisesta identiteetistä, joka kumpuaa ”nokioituneesta” ja arvonnousun kokeneesta maasta. Virallisella Suomella on nyt jopa varaa kouluttaa siirtolaistensa jälkikasvu äidinkielellä. Mutta samalla se jatkaa kotikonnuillaan maahanmuuttajien kouluttamista ”väärällä” tavalla enemmistökieleen niin että kotikie- len osuus on vain joitakin tunteja viikossa, mikäli niitäkään. Toistetaan siis se malli, jonka kohteeksi itse aikoinaan Ruotsissa jouduttiin. Kaksinaismoraalia vai monokulttuurillinen viive kansallisessa identiteetissä?

Viitteet

[1] Ks. esim. Wachtel, Nathan 2001. *La foi du souvenir, Labyrinthes marranes*. Seuil.

[2] Luxemburgissa asuvat suomalaislapset kuuluisivat tässä suhteessa samaa kategoriaan kuin brysseliläiset suomalaiset.

Maaria Seppänen on filosofian tohtori ja Latinalaisen Amerikan tutkimuksen dosentti Helsingin yliopistossa. Hän asuu Luxemburgissa.